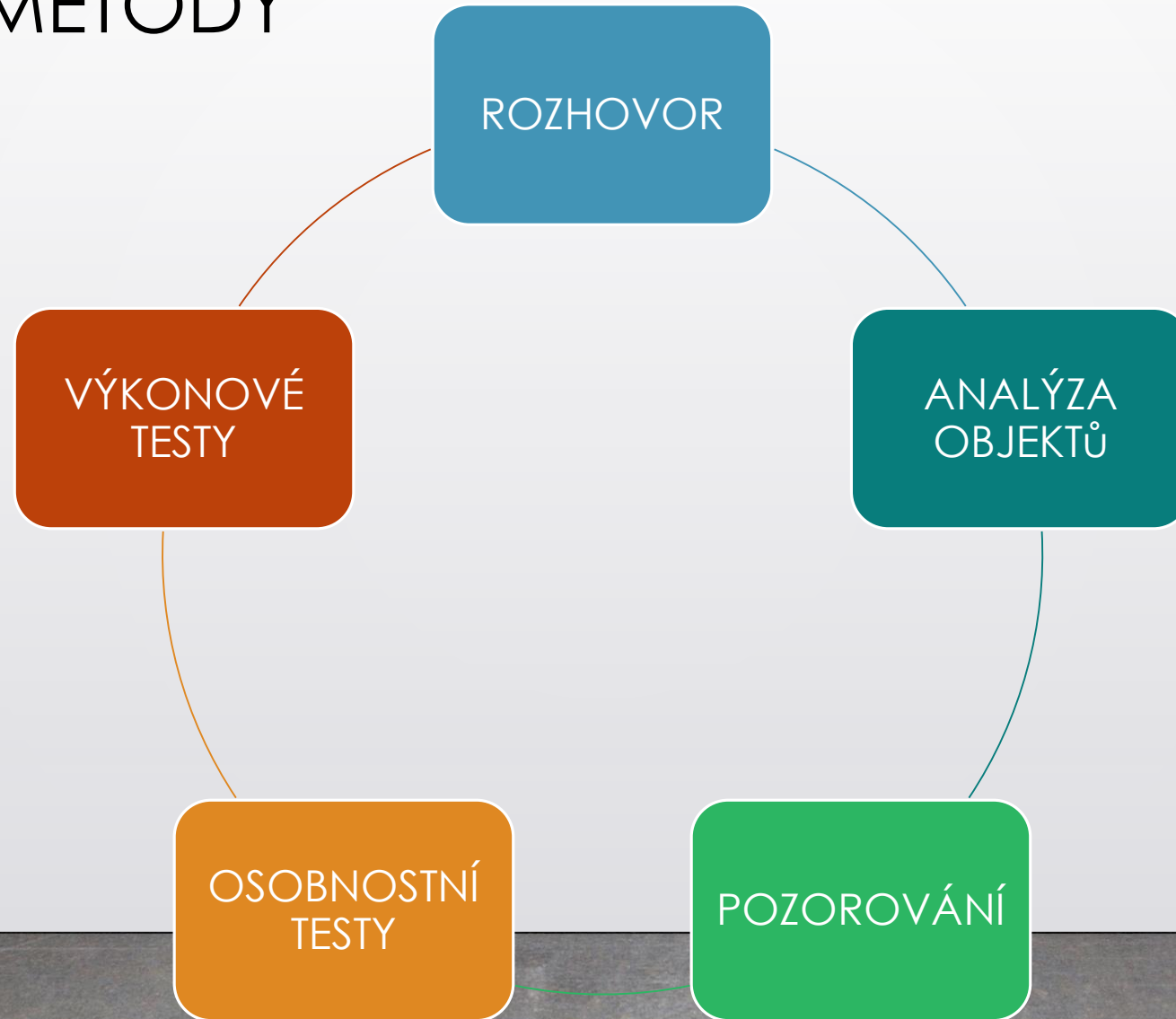

METODY ZKOUMÁNÍ OSOBNOSTI

PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI

HLAVNÍ METODY

KLINICKÉ MĚŘENÍ

Některé nejsou psychometricky podloženy (rozhovor, pozorování)

Údaje musí mít také kvalitativní charakter (i psychometrické metody se interpretují z kontextu – pozorování, raport,

Zaměřeny na poznání jedince (jeho individuální zvláštnosti, často /ne vždy/ zachycené v širším kontextu, celistvosti a dynamice vývoje)

Velmi náročné na zkušenosti a erudici
diagnostika

POZOROVÁNÍ

ROZHOVOR (včetně ANAMNÉZY) – klinický rozhovor (strukturovaný standardizovaný, např. STIPO, IPDE)

ANALÝZA SPONTÁNNÍCH PRODUKTŮ (deníky, osobní dokumenty, výtvarné a literární počiny...)

TESTY (např. Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti - PSSI)

ANALÝZA SPONTÁNNÍCH VÝTVORŮ

Dopisy, memoáry, autobiografie, deníky...

Nejsou „vědecké“

Většinou psány s tím, že je bude číst někdo druhý --- stylizace

Analýza řeči, písma (grafologie?), ...

- Např. ve forenzní psychologii profilování (viz Mindhunter)

POZOROVÁNÍ

Je to nejpřirozenější diagnostická metoda

Volné (orientační) – není vymezen předmět, nejsou žádná pravidla

Systematické (zaměřené) – předem stanovené schéma, plán, všímám si jen relevantních hledisek; zpřesnění a zjednodušení úkolu, úspora času a energie

Důležité: vymezit, co chci pozorovat a jak to budu hodnotit

POZOROVÁNÍ

FÁZE:

Popis a registrace jevů

Hledání vztahů mezi nimi, analýza

Interpretace pozorovaných jevů

NEVÝHODY:

Náročnost (časová, na zkušenosti a objektivitu pozorovatele...)

Problém objektivního hodnocení

Jsme ale omezeni přítomností

Dá se zachytit pouze vnější vzhled a chování doprovázené motorickými a verbálními projevy – nepozorujeme inteligenci, pouze její projevy např. při řešení problémů

ROZHOVOR, ANAMNÉZA

Získáváme info o postojích, názorech, o vnitřním světě – to co nemůžeme pozorovat

Diagnostický rozhovor má svá specifika, odlišuje se od rozhovoru terapeutického, od konverzace atd.

ANAMNÉZA

Zjišťování informací z minulosti jedince

Přispívá k poznání a pochopení osobnosti a současného stavu

Data objektivní (věk, vzdělání, rodinný stav) i subjektivní (hodnocení svého dětství) – je třeba je striktně rozlišovat!

Psychologická anamnéza zahrnuje zpravidla údaje o:

- *Nukleární rodině*
- *Emočním vývoji a vývoji sociálních vztahů*
- *Vzdělávacím procesu a profesním vývoji*
- *Hodnotové orientaci*
- *Případně o vývoji abnormních jevů (vznik a rozvoj závislosti)*

MÍRA STRUKTUROVANOSTI

STANDARDIZOVANÝ – otázky a jejich pořadí jsou předem dány (blízký dotazníkům, ale často se dotýká témat)

ČÁSTEČNĚ STANDARDIZOVANÝ – jsou předem dány oblasti, ale pořadí otázek i jejich formulace se může lišit

NESTANDARDIZOVANÝ – směřuje se k určitému cíli, ale prostředky k jeho dosažení nejsou přesně dány

VALIDITA

je kolísavá. Záleží na osobě examinátora – na jeho zkušenostech, přesnosti záznamu, nezaujatosti...

A také na respondentovi – věk, upřímnost, inteligence, ochota o sobě vypovídat, motivace k rozhovoru, úroveň sebereflexe

TESTOVÉ METODY

Standardizovaný způsob vyšetření, při kterém:

dodržujeme určitá pravidla

užíváme jednotných pomůcek

jednotným způsobem vyhodnocujeme získané odpovědi

Test je standardizovaná experimentální situace, která podněcuje k určitým reakcím, které jsou následně vyhodnocovány. Výsledky se dají i srovnat s průměrnými výkony dané populace (pokud existují normy)

Administrace testů v různých časových obdobích umožňuje posouzení intraindividuální variability (tzn. jak se jedinec v dané charakteristice „vyvíjí“ v čase)

Posuzuje se „část“ osobnosti, určité rysy či schopnosti (x klinické metody)

TESTOVÉ METODY

Dělení na základě teoretického původu:

- faktorová analýza – nomotetický přístup (data-driven) - Cattell, Big Five, Eysenck
- Teoreticky odvozené konstrukty (theory-driven) – Meyers-Briggs

VÝKONOVÉ TESTY

Jsou určeny k hodnocení schopností, měří VÝKON, dobře umožňují srovnání s ostatními jedinci dané populace.

Odpovědi se hodnotí na dimenzi úspěch - neúspěch („kdy slavíme svátek práce?“, „zopakujte řadu po sobě jdoucích čísel 8-2-9-7-3-6-1“).

Tyto testy se poměrně dobře vyhodnocují. Jejich další výhodou je to, že výsledky jsou nezávislé na subjektivních úmyslech dané osoby (zkreslení ve smyslu vylepšení dojmu).

Roli zde hrají i tzv. mimointelektové faktory, jako je např. únava, aktuální emoční rozpoložení, motivace apod.

TESTY INTELIGENCE

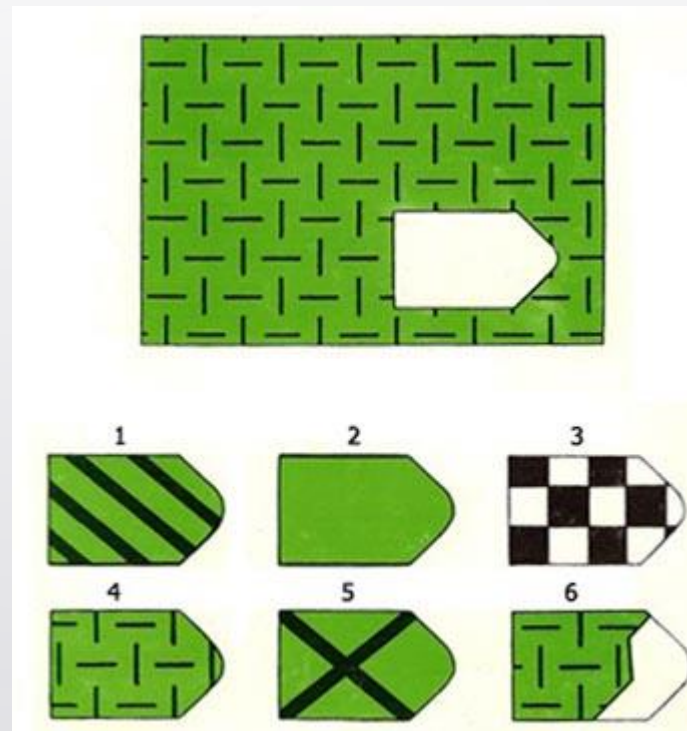
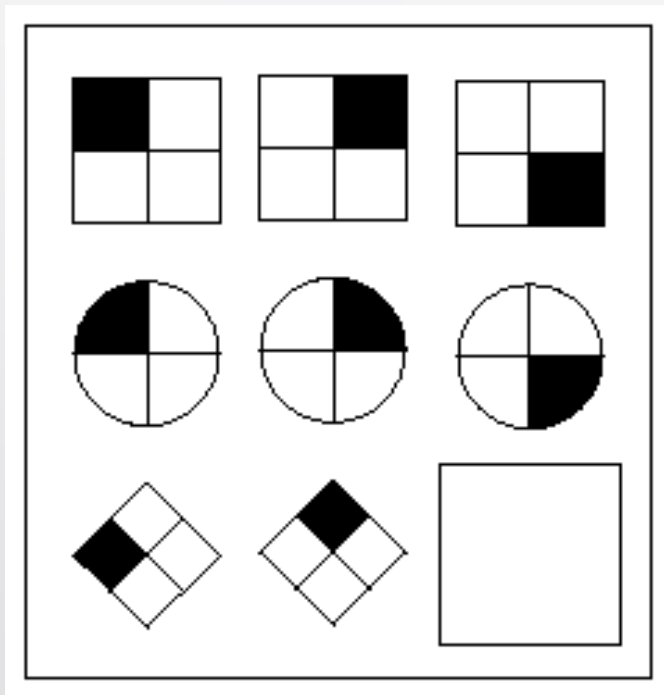
Výsledky se většinou udávají v $IQ = MV/CHV \times 100$

Toto udává pouze obecnou rozumovou úroveň, nic nevyovídá o struktuře inteligence

JEDNODIMENZIONÁLNÍ – postihují jedinou schopnost, nebo jedinou složku inteligence, vycházejí z teorie g faktoru (obecná mozková energie) – např. Kohsovy kostky, Raven

KOMPLEXNÍ – př. Wechsler – u inteligence záleží na konfiguraci jednotlivých intelektových schopností, je to více než suma částí; uplatňují se zde i jiné faktory (motivace), IST

UKÁZKA - RAVEN

UKÁZKA – VERBÁLNÍ PAMĚŤ

AVLT test

A I.: „Budú Vám číst slova, dobře mě poslouchejte. Až skončím, řeknete mi co nejvíce slov, která si zapamatujete. Na pořadí nezáleží, prostě si zkuste vzpomenout na co nejvíce slov.“

A II-V.: „Nyní Vám přečtu znovu stejná slova a až skončím, znovu mi řeknete co nejvíce slov, na která si vzpomenete, včetně těch, která jste řekl(a) poprvé. Na pořadí nezáleží. Vzpomeňte si na co nejvíce slov, ať už jste je předtím řekl(a), nebo ne.“

B: „Nyní Vám přečtu jiná slova, než předtím. Vaším úkolem bude opět si zapamatovat co nejvíce slov. Až skončím, řeknete mi zase všechna slova, která jste si zapamatoval(a).“

A VI.: „Nyní bych chtěl(a), abyste si znovu vzpomněl(a) na slova, která jsme dělali na začátku. Zkuste si vzpomenout na co nejvíce slov, která jsme dělali předtím.“

A sada	I.	II.	III.	IV.	V.	B sada	B	A VI.	A sada
buben						stůl			buben
záclona						plavec			záclona
zvonek						pták			zvonek
kafe						bota			kafe
škola						kamna			škola
rodiče						hory			rodiče
měsíc						sklenice			měsíc
zahrada						ručník			zahrada
klobouk						mraky			klobouk
zemědělec						loď			zemědělec
nos						jehně			nos
Čína						pistole			Čína
barva						tužka			barva
dům						kostel			dům
řeka						ryba			řeka
Celkem:									
Konfab.:									
Celkem:									
konfab.						=			
opak.						=			
Celkem správně vybavených slov:						=			

LOGICKÁ PAMĚŤ - A

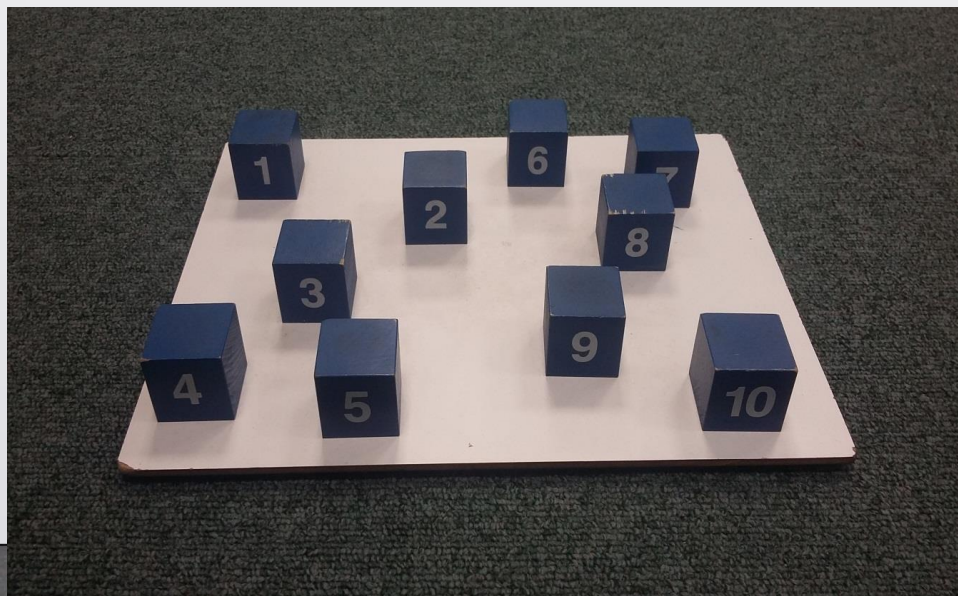
Zdeňka Svobodová z Českých Budějovic, zaměstnaná jako kuchařka ve školní jídelně, oznámila na policejní stanici, že byla minulou noc přepadena na Palackého ulici a okradena o čtyři tisíce šest set korun. Má čtyři malé děti, měla právě zaplatit nájemné a nejedli už dva dny. Policajti, dojatí příběhem ženy, se na ni složili.

UKÁZKA – VIZUÁLNÍ PAMĚŤ A UČENÍ

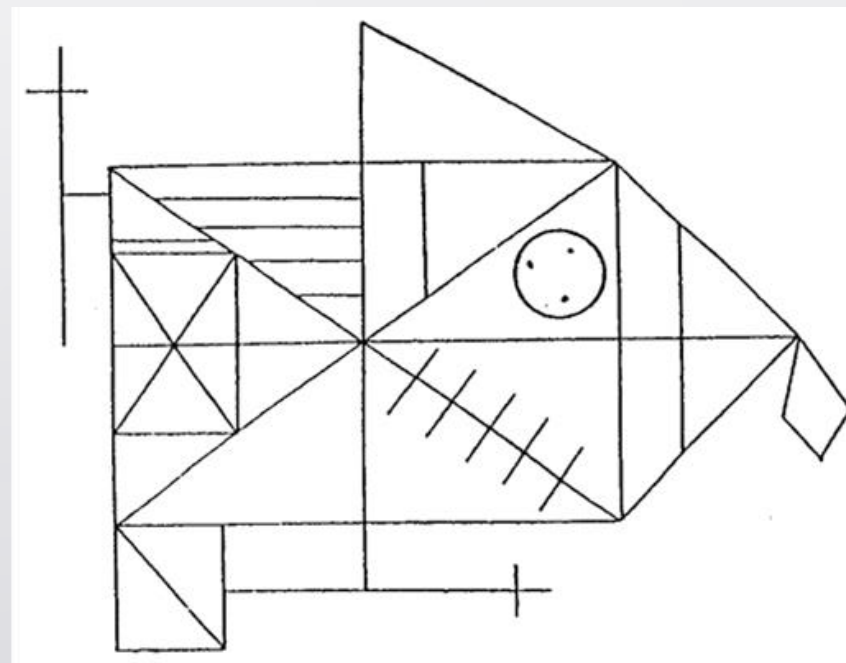
PROSTOROVÝ ROZSAH

Instrukce: „*Dělejte přesně to, co já. Dotkněte se stejných kostek, kterých se dotknu já, ve stejném pořadí jako já.*“

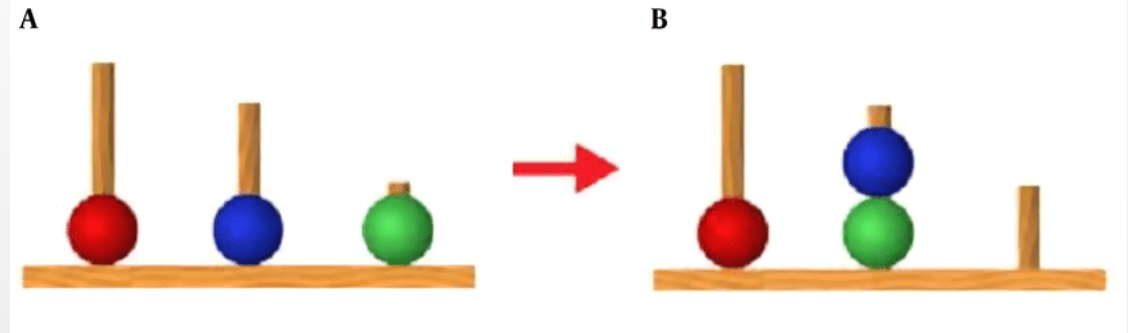
Dopředu + pozpátku

Rey Osterriethova komplexní figura

UKÁZKA – EXEUTIVNÍ FUNKCE A ABSTRAKTNÍ MYŠLENÍ

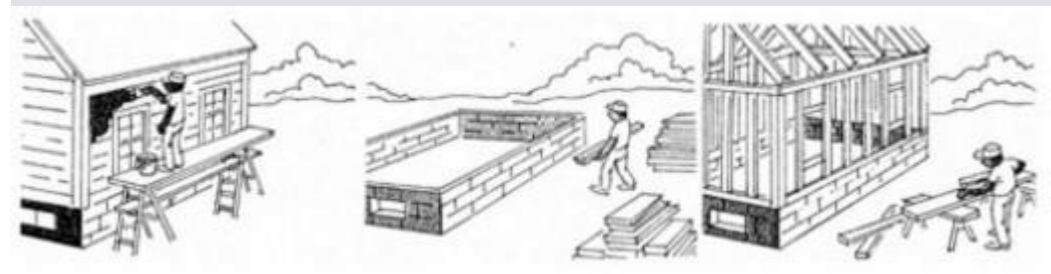
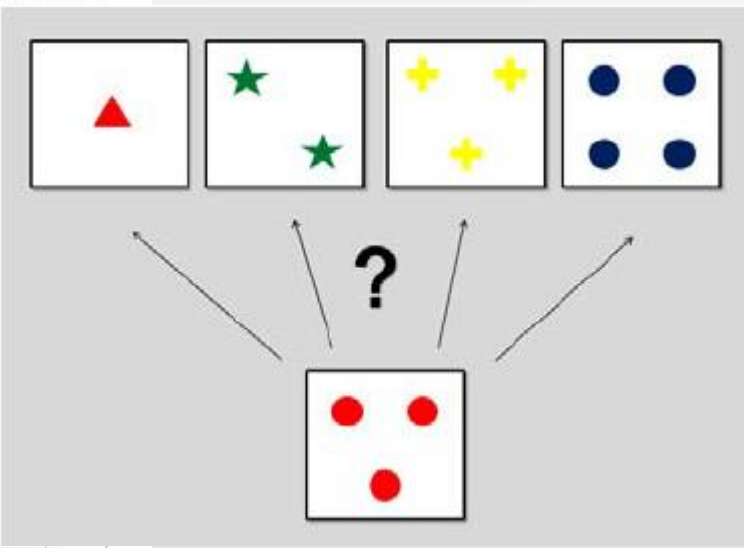
11. Porozumění

Zpětný postup
Skór 0 nebo 1 v položkách 4 nebo 5, administrujte položky 1-3 ve zpětném pořadí, dokud nejsou získány dva po sobě jdoucí plné skóry.

Ukončení
4 po sobě jdoucí skóry 0

Skórování
Položky 1-3
Položky 4

Položka	Odpověď
1. peníze	
2. hodinky	
3. prádlo	
4. obálka	
5. jídlo*	
6. podmínka*	
7. práce dětí*	
8. daně	
9. les	
10. historie*	
11. hluchota	
12. město – vesnice	
13. licence	
14. osobní doklady	
15. svoboda tisku	
16. porota*	
17. jedna vlaštovka jaro nedělá	
18. prázdný sud	

4. Podobnosti

Zpětný postup
Skór 0 nebo 1 v položkách 6 nebo 7, administrujte položky 1-5 ve zpětném pořadí, dokud nejsou získány dva po sobě jdoucí plné skóry.

Ukončení
4 po sobě jdoucí skóry 0

Skórování
Položky 1-5: 0 nebo 1 bod za každou odpověď
Položky 6-19: 0,1 nebo 2 body za každou odpověď

Položka	Odpověď	Skór 0, 1 nebo 2
1. žlutá – zelená		
2. vidlička – lžice		
3. pes – lev		
4. ponožky – boty		
5. kabát – oblek		
6. pomeranč – banán		
7. klavír – buben		
8. loď – automobil		
9. stůl – židle		
10. báseň – socha		
11. demokracie – monarchie		
12. vejce – semeno		
13. oko – ucho		
14. pára – mlha		
15. moucha – strom		
16. chvála – trest		
17. nepřítel – přítel		
18. práce – hra		
19. hibernace – migrace		

*Přikládá proband uvede jen jednu myšlenku, řádejte další: „Povíte mi další důvod“.

Celkový hrubý skór (maximum = 33)

Celkový hrubý skór (maximum = 33)

TESTY SPECIÁLNÍCH SCHOPNOSTÍ

Testy paměti – Wechslerova škála paměti – WMS

Zkoušky kreativity - Torrance

Zkoušky dílčích schopností – pozornost

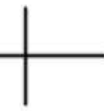
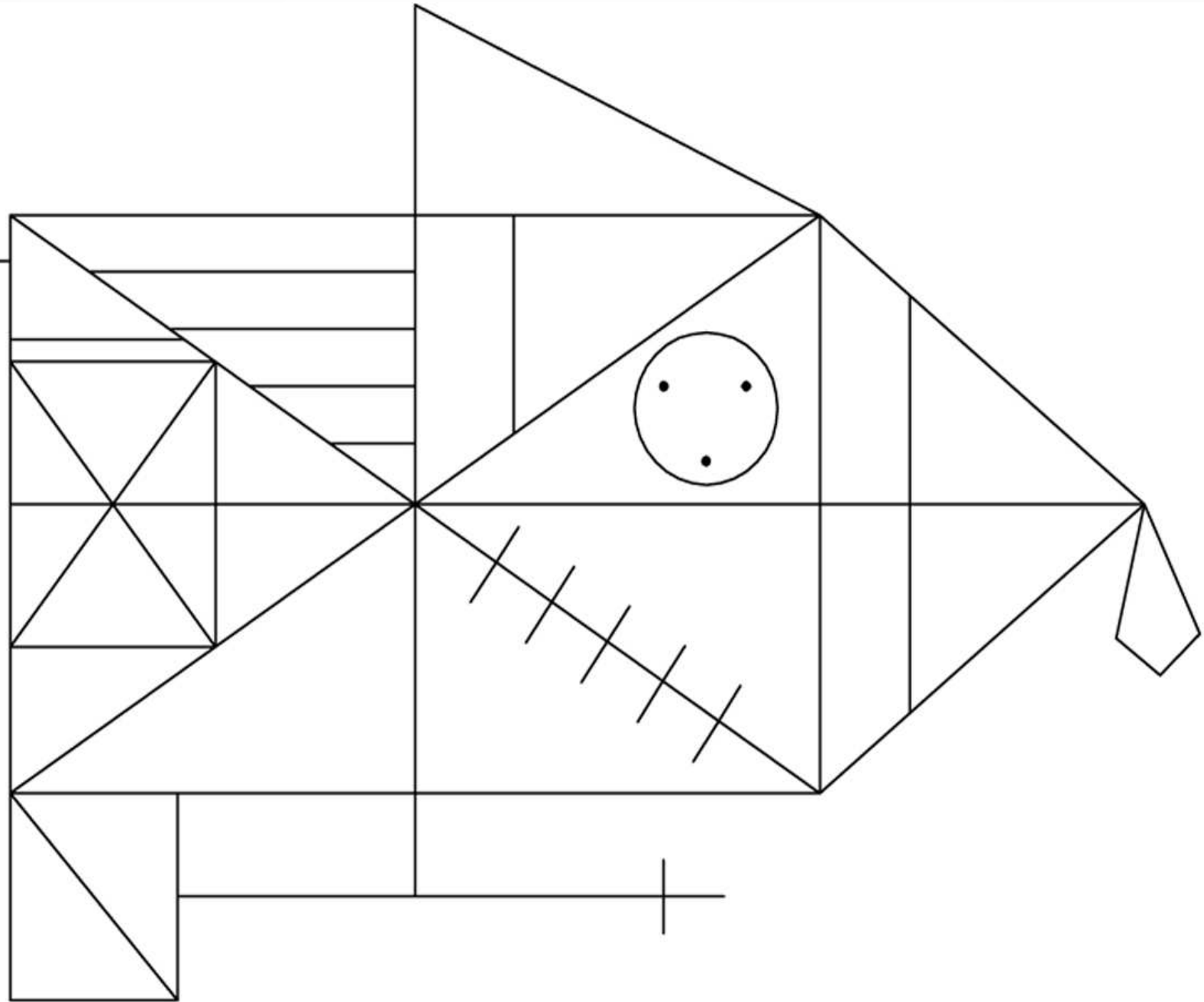
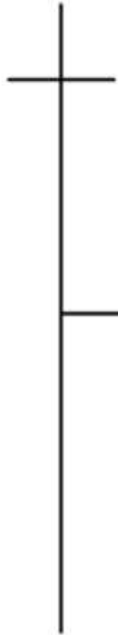
Zkoušky laterality – Edinburgh Handedness Test

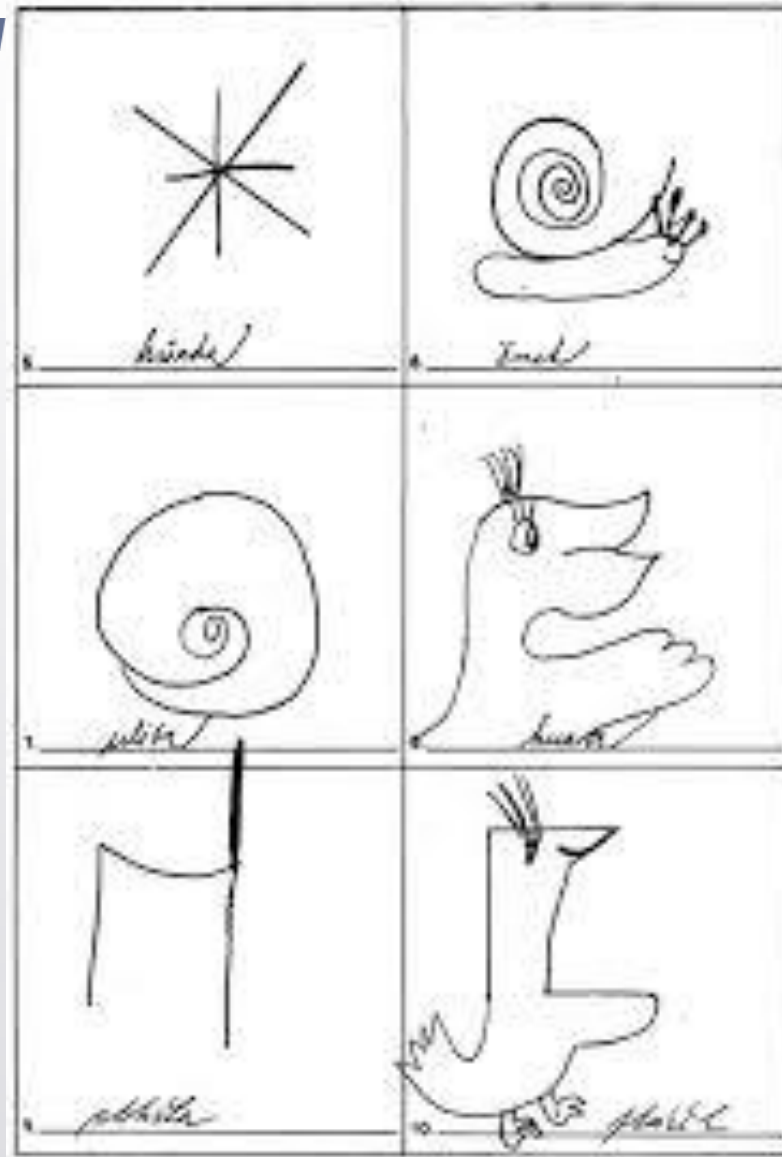
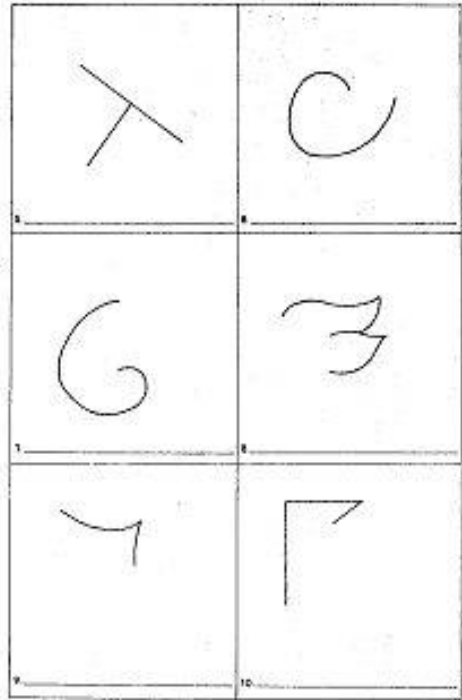
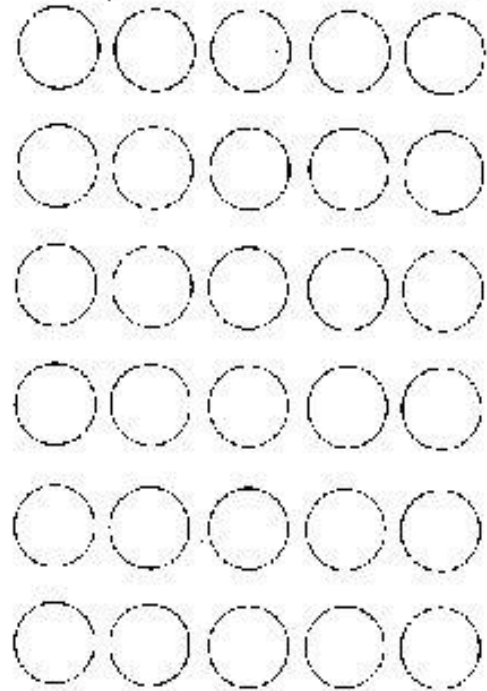
Testy technických schopností

Testy matematických schopností

Testy uměleckých schopností

Testy organicity

Testy osobnosti

Projektivní metody

Objektivní testy osobnosti

Dotazníky

Posuzovací škály

PROJEKTIVNÍ METODY

Jejich cílem je zachycení osobnosti v její komplexnosti, nikoliv její specifické „části“.

Jedinci je předložen podnět, který je neurčitý a mnohoznačný. Proto i odpovědi mohou být velmi různorodé (je zde kladen značný nárok na erudici hodnotitele).

Výhodou těchto testů je nízká nebo žádná možnost zkreslit výsledky (pokud respondent metodu dobře nezná).

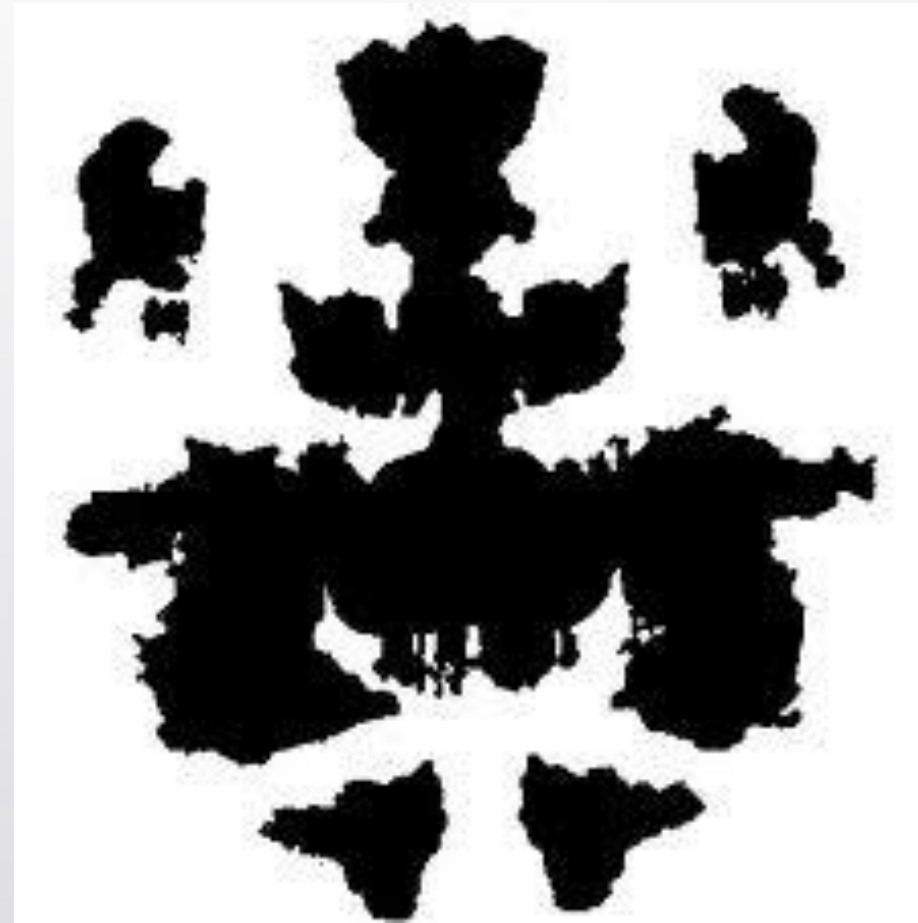
Verbální (př. doplňte větu „V dětství jsem nejčastěji...“. Nebo podnět ve formě obrázku, respondent k němu asociuje)

Grafické (tematická kresebná technika, např. kresba stromu, lidské postavy)

Manipulační (jedinec manipuluje určitým materiálem, např. volí si barvy, staví scénu apod)

RORSCHACHŮV TEST

TEMATICKÝ APERCEPČNÍ TEST

Objektivní testy osobnosti

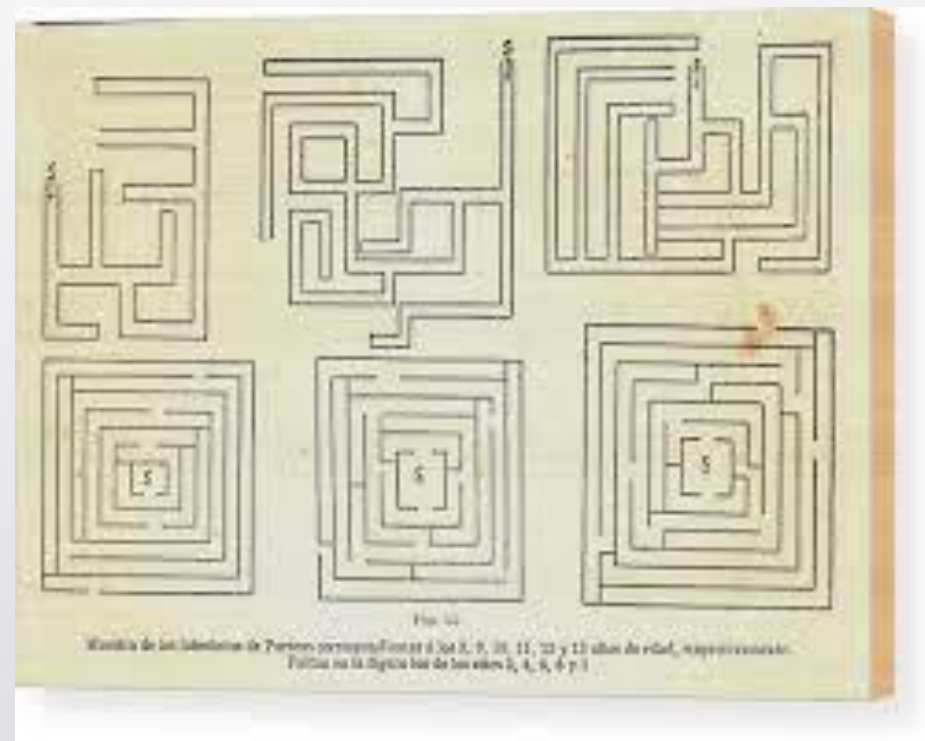
Získávají se projevy chování, které mohou být daným podnětem opakovaně vyvolávány a jsou obvykle kvantifikovatelné. Také je zde mizivá možnost zkreslení výsledků ze strany hodnocené osoby. Jsou podobné výkonovým testům, ale jsou na rozdíl od nich zaměřeny na určité osobnostní rysy.

Příklady:

- Testy hypnability (sugestibility)
- Test aspirační úrovně (respondent na základě předchozího výkonu odhaduje svůj příští výkon)
- Percepční testy
- Testy výkonu ve stresové situaci

červená žlutá modrá zelená
modrá zelená červená žlutá
červená žlutá zelená modrá
zelená červená žlutá modrá
žlutá modrá zelená červená
červená modrá zelená žlutá

DOTAZNÍKY

Různé zaměření, jedno, dvou a vícedimenzionální typy

VÝHODY:

- Možnost sběru dat od širokého okruhu respondentů
- Nižší náročnost (na vyhodnocování)

NEVÝHODY:

- možnost zkreslení výsledků ze strany respondenta
- Formulace otázek (dvojitý zápor, nejasná formulace..)
- Obrázek o osobnosti není příliš plastický

PŘÍKLADY DOTAZNÍKŮ:

- dotazníky Big Five – **Big Five Inventory** (BFI) – 44, 10; **NEO FFI**
- **Eysenck Personality Questionnaire** (EPQ)
- **16 Personality Factor Questionnaire** (16PF)

Posuzovací škály

Nejedná se o testy v pravém slova smyslu, ale mají určité vlastnosti psychometrických metod (homogenitu, reliabilitu, validitu, kvantifikaci...). Má podobu kontinua, na kterém se umísťuje hodnocení (úsudek) určité veličiny (např. smutku). Posouzení může provést respondent nebo jeho okolí.

Příklady posuzovacích škál:

- Numerické (dnes se cítím: smutný 1 2 3 4 5 veselý)
 - **Likertová škála** („souhlasím“, „spíše souhlasím“, „tak napůl“, „spíše nesouhlasím“, „nesouhlasím“)

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Ani nesouhlasím, ani souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
Považuju se za někoho, kdo je upovídaný.	1	2	3	4	5
Považuju se za někoho, kdo má sklon hledat na druhých chyby.	1	2	3	4	5

- S nucenou volbou (z několika variant se vybírá ta, která nejlépe vystihuje skutečnost)
- Q třídění (uspořádání velkého množství položek do několika kategorií)
- Kumulativní (danému jevu se přisuzují adjektiva z určitého seznamu /např. zaškrťovací seznamy/)

Typy otázek

- Dotazy na prožívání
- Dotazy na obvyklé chování
- Dotazy na postoj
- Dotazy na sebeposouzení
- Projektivní dotazy
- Přímé/nepřímé dotazy
- Uzavřené (často Likkertová škála)/otevřené otázky

...

Literatura

- Říčan: kap. 2 – Metody psychologie osobnosti
- Hunt: s. 304-312